

Cavalleria de Peralta

per Joan Marí Cardona

Tot i que per una banda semblava normal descriure la tercera part de la cavalleria de Labritja que, com ja resta dit, era l'antiga alqueria de Benissomada del pla de Vila, des del punt de vista de la proximitat s'ha cregut més adient tractar de la cavalleria de Peralta, de la qual ja se sap que en el seu començament confinava al llarg d'un trajecte considerable amb la de Labritja. També les inclemències de les passades setmanes, plujoses més que de costum, han aconsellat deixar per a més endavant l'alqueria de Benissomada, ja que era necessari tornar a recórrer els seus confins, la majoria massa fangosos, al llarg de terres del pla de Vila. En canvi, ha estat més fàcil de confirmar les partions de la cavalleria de Peralta, perquè quasi totes les fites són situades als cims de diverses altures que podien visitar-se amb certa facilitat i sense que les soles del calçat s'enfangassin massa.

Així, doncs, podeu veure tot seguit la fitada de la cavalleria de Peralta, la primera part de la qual coincideix amb la ja coneguda de la de Labritja, des de la fita primera a la sisena, que són totes les que corren pels cims de la serralada de la Mala Costa fins al coster de tramuntana del puig dels Maçons.

Entre parèntesis figuren els números que corresponien a les fites de Labritja.

Fita I (XIV).- Puig de l'Avenc. Talaia de Labritja

Fita II (XV).- Cim de la Talaia de Labritja

La divisòria continuava pels cims de la Mala Costa.

Fita III (XVI).- Puig d'en Pere Sord, a la Mala Costa

La línia continua per la serra d'en Roig entre gregal i tramuntana.

Fita IV (XVII).- Cim de la Serra Blanca

La línia continuava tot dret vers el puig dels Maçons, a llevant de l'església de Sant Joan, passant pel coll d'en Morneta, partió entre Sant Joan i Sant Vicent.

Fita V (XVIII).- Puig dels Maçons

La fita encara s'hi conserva.

Fita VI (XIX).- Puig del Coscoll

En aquest punt, la línia divisòria de Labritja se separava de la de Peralta, i dins l'angle que les

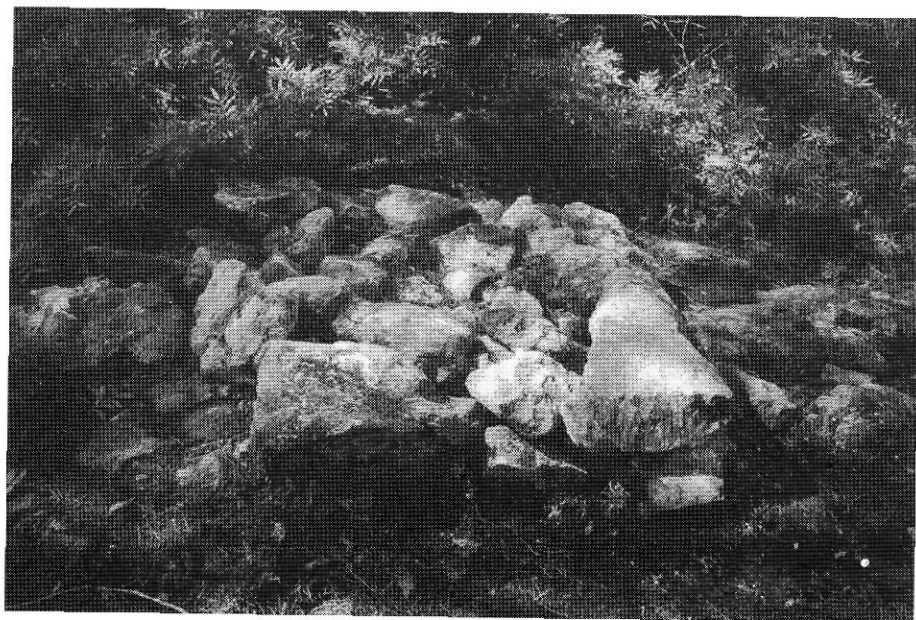
separava resta el terme de Portinatx del Rei, que mai no fou inclòs en cap cavalleria, sinó que fou delmari reial isolat entre totes dues. La línia que separava Labritja de Portinatx torcia vers tramuntana i acabava a la cova de la cala d'en Xuclar; després seguia vora vora mar, en direcció al Canaret de Xarracó on havia començat la fitada.

La divisòria de la cavalleria de Peralta amb Portinatx del Rei, després del puig del Coscoll, continuava en direcció a gregal, segons les fites aleshores (1797) reconstruïdes.

Fita VII.- Cim del puig d'en Peret

La fita s'hi conserva, encara que un poc desfeta, enmig d'un bosc molt espès d'argelagues joves nascudes els darrers anys,

Fita del cim del puig dels Maçons (V / XVIII)

després d'un incendi que va cremar tota la vegetació. Es diu que la divisòria començava a descriure una mitja lluna, el centre de la qual era la penya del Murtar. El nom no és conegut, encara que al coster oriental del puig d'en Peret existeixen algunes penyes, visibles de lluny, que, segons les referències rebudes, s'anomenen els Penyalets. També els puigs de xaloc i de llevant mostren altres penyes nues, i, tractant-se de la comarca del Murtar, s'entén fàcilment que alguna fos considerada com la més important i dugués el nom, malgrat que ningú no en tengui memòria.

Fita VIII.- Penya del Murtar

Es diu que, després de la fita, la divisòria anava pel collet del puig de la Fita i per un puig que s'hi trobava devora fins a un altre puig -que havia de ser el que

ara es diu d'en Rei-, on algunes parets llargues i ben visibles assenyalen la divisòria entre la cavalleria i Portinatx. El collet del puig d'en Rei havia de correspondre al punt per on passa el camí principal de la rodalia. La casa del cim es diu can Puig. Cal recordar que la part del Murtar que queda a la banda exterior de la mitja lluna descrita per la línia és de Sant Vicent, que pertanyia a la cavalleria de Peralta, i la part interior, també del Murtar, és de Sant Joan i corresponia al terme de Portinatx del Rei.

Fita IX.- Puig de la Fita

El cim del puig és el punt on acabava la mitja lluna començada al puig d'en Peret. Tothom coneix bé el puig de la Fita, nom pres, sens dubte, de la fita que s'hi posà quan s'assenyalaren els confins de la cavalleria de Peralta.

Curiosament, s'hi troben ara dos vèrtexs geodèsics, el més antic dels quals va substituir fa anys la fita encara més antiga. El vèrtex nou es va aixecar al costat del primer quan aquest es veié maltractat i en part desfet per mans irresponsables. Per aquesta raó el segon merlet es féu de materials més consistents, sobretot la columna de formigó. El bosc cremat permet veure'n de lluny la blancor.

Fita X.- El Xarc

Encara es coneix amb aquest nom la part abrupta i emboscada que existeix entre el puig de la Fita i els penya-segats de la costa, situats entre la cala d'en Serra i les Caletes. Al segle XVIII, aquest lloc ja es qualificava de "serralada de puigs i bosc pels quals no era possible de passar-hi". Continua igual perquè el foc no hi arribà.

Puig de la Fita (IX). Al fons guaita el cim del puig dels Maçons (V / XVIII), i més ençà, amb un camí que l'encercla, es veu el puig d'en Peret (VII).

Fita de la torre de l'Alzina (XI).

propietaris Macià Ferrer "de l'Alzina", Pere Torres "del Puig", Joan Guasc "de Perella" i Miquel Ferrer "Cristòfol". Dins el delmari reial existien béns de Vicent Marí "Casetes", Joan Guasc "de Perella", Xumeu i Pere Joan "Blai".

Fita XII.- Tanca d'en Cristòfol

Des de la fita anterior, passant entre les propietats esmentades, la divisòria es dirigia tot dret al puig de l'Argentera, per entre terres de les famílies Ferrer "Cristòfol", Joan "Cosme", Ferrer "Tanques", Joan "Bosquets", Ferrer "Lluquí", Marí "de la Font", Joan "Prats", Colomar "Marc" i Torres "del Puig". Totes les hisendes tenien terres a banda i banda de la línia divisòria, i, en general, els propietaris d'avui són de les mateixes famílies que les del segle XVIII.

Fita XIII.- Cim del puig de l'Argentera

La fita es conserva al mateix lloc, tot i que el pas del temps l'ha desfet parcialment. Les propietats de banda i banda de la línia que seguia a dret vers el port del Canar, eren i són en general de la família Guasc "de Perella" —que donà lloc a l'actual "Guasc de l'Argentera"—, Joan "Xumeu", Ferrer "Perot" i Torres "del Puig", tots els quals es conserven. Una

La línia assolía la mar al punt anomenat na Foradada, entre gregal i tramuntana, lloc que no ha mudat de nom.

Des d'ací, la línia divisòria tornava a la fita I (XV de Labritja) per tal d'assenyalar vers xaloc les partions entre la cavalleria de Peralta i les terres del delmari reial, Atzaró i Arabí.

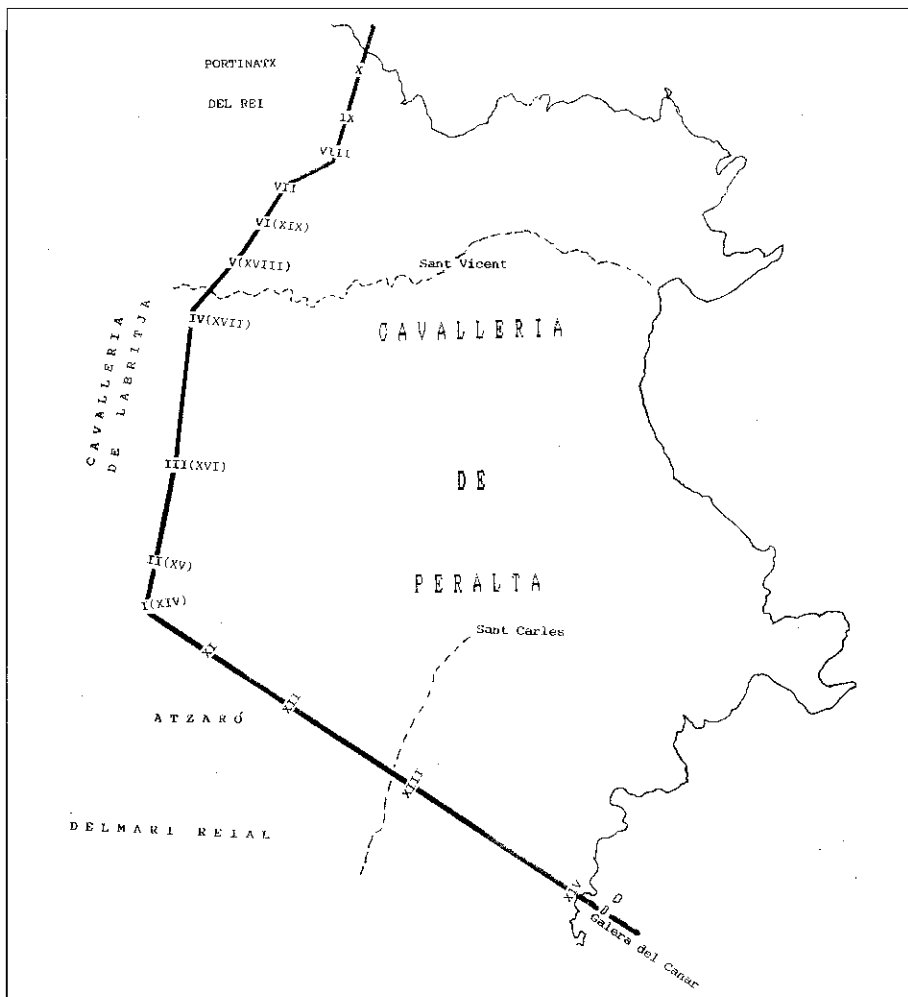
La fita es conserva perfectament, perquè la família mencionada n'ha tengut sempre bona cura. És una fita molt alta, a la vora del camí que arriba a la casa. Les terres que restaven dins la cavalleria de Peralta eren dels

Fita XI.- Torre de l'Alzina

La casa i el nucli principal de les terres que des del segle XVI es coneixien com la torre de l'Alzina ara són can Xumeu de l'Alzina. De la gran extensió de terres que tengué la hisenda se n'anaren separant algunes porcions on es feren noves cases que recorden l'Alzina. L'edifici de can Xumeu de l'Alzina es reformà i s'amplià molt a la primera meitat del segle actual. Fa anys que el propietari, mentre mostrava la circumferència de la base de la vella torre que encara es pot veure perfectament, recordava que quan la desferen per construir amb la seua pedra la part alta de la casa, trobaren algunes armes de foc molt antigues amagades dins els murs.

Fita del cim del puig de l'Argentera (XIII).

vella paret que s'anomenava dels Casalissos, al pla del Canar, assenyalava la direcció de la divisòria.

Fita XIV.—Port del Canar

La fita es posà "enmig del port del Canar mirant vers l'illot anomenat la Galera del Canar situat a l'entrada del port esmentat".

Davant la platja del Canar es veuen dues illes petites. La més gran és la illeta del Canar; la més plana i petita, la Galera.

Així acaba la fitada de la cavalleria de Peralta renovada el 1797, segons fou inclosa en la Reial Capbreuació que es va completar sota la presidència de Miquel Gaietà Soler. Es veu clar com la cavalleria comprenia tota l'actual parròquia de Sant Vicent de la Cala i la de Sant Carles, amb tota raó anomenada de Peralta, exceptuades la vènda d'Atzaró i una petita part del Canar —des del cim del puig de l'Argentera—, que confina amb la plana d'Arabi, de Santa Eulàlia.

Els cavallers Tomàs i Elso Velariola posseïen Peralta per testament de la seua mare, Àngela Riambau (1779). La senyora Gràcia Olivan era copropietària pel testament del seu espòs, Josep Colomar (1770) i el de Mariana Tallada (1771).

La copropietat de la cavalleria havia arribat a Àngela Riambau i Mariana Tallada per la sentència judicial donada després de la mort de Margarida Joan (1753). Margarida Joan fou la propietària com a successora dels drets que hi tenia Ramon de Velario, lloctinent del governador d'Eivissa, al qual havia concedit la cavalleria el rei Jaume de Mallorca, segons constava en un document estès a Eivissa el 1465.

A la ciutat d'Eivissa, dia primer de setembre de mil set-cents noranta-set, davant el senyor Miquel Gaietà Soler, del Consell de sa Majestat, Batle de la Reial Casa i Cort, comissionat en les illes presents i jutge privatiu del Reial Patrimoni en elles existent,

va comparèixer cridat a instància de Francesc Tomàs, procurador patrimonial, el senyor Simó Planelles, apoderat especial per a la present declaració dels senyors Tomàs i Elso de Velariola, cavallers de l'hàbit de Sant Jaume, i de la senyora Gràcia Olivan, tots vesins de la ciutat de València, segons es desprèn del seu poder, atorgat en aquella ciutat el dia set de desembre de mil set-cents noranta-dos davant el notari Nicolau Marc, escrivà reial i patrimonial, del qual poder es deixa una còpia en l'expedient corresponent".

La declaració de l'apoderat confirma que els mencionats senyors principals posseïen *pro indiviso* els drets del domini directe i els delmes de totes les terres que corresponien a la cavalleria de Peralta del quartó de Santa Eulàlia, segons la línia divisòria acabada de restituir i confirmar per l'esmentat Jutge del Reial Patrimoni amb l'assistència de l'enginyer Pere Grolliez, del procurador fiscal i dels hòmens entesos nomenats pels posseïdors de la cavalleria".

Els cavallers Tomàs i Elso de Velariola i la senyora Gràcia Olivan, tots de la ciutat de València, posseïen conjuntament els drets de les terres de la cavalleria de Peralta pels títols següents: els dos primers, per testament de la seua mare, Àngela Riambau (1779). La senyora, per testament del seu espòs, Josep Colomar (1770), i de Mariana Tallada (1771).

Àngela Riambau i Mariana Tallada posseïen els drets de la cavalleria en virtut de la possessió judicial que els fou donada l'any 1753, després de la mort de Margarida Joan.

Margarida Joan havia posseït tota la cavalleria per línia hereditària no interrompuda "des que el rei en Jaume de Mallorca l'havia donat a Ramon de Velario, lloctinent de Governador d'Eivissa, com s'havia comprovat per un document estès a Eivissa el dia setze de juliol de 1465."¹

JOAN MARÍ CARDONA

¹ Arxiu del Regne de Mallorca. Capbreuació del Reial Patrimoni a les illes d'Eivissa i Formentera, V, 24-28.